

Надихаючись Т. Шевченком, азербайджанський поет радіє, що художник-поет українського народу і сьогодні близький азербайджанцям і дає крила людям-творцям:

*Azad dünyamızda indi Şevçenko
Danışır dostların ana dilində,
Bizimlə yanaşı addımlayır o,
Dnepr boyunda Kür sahilində.*

1. Шевченко Т. Думи мої / переклад С. Рустама. — Баку. 2. Халілов П. Великий Кобзар України. — Баку: Азернешр, 1964. 3. Рафілі М. Тарас Шевченко. — Баку, 1939. 4. Джафarov М. Дж. Т. Г. Шевченко. — Баку: Азернешр, 1964.

Т. Зарицька, ст. викладач

ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПЕРЕКЛАДАХ ВИХОВАНЦІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розглядаються переклади поезій Т. Шевченка польською, корейською та турецькою мовами, здійснені вихованцями та викладачами Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ключові слова: віршований переклад, образний стиль, художній твір, гуманний світогляд, вільний вірш.

В статье рассматриваются переводы поэзий Т. Шевченко на польский, корейский и турецкий языки, осуществлены воспитанниками и преподавателями Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Ключевые слова: стихотворный перевод, образный стиль, художественное произведение, гуманное мировоззрение, свободный стих.

The article deals with the translations of Taras Shevchenko's poetry into Polish, Korean, Turkish by graduates and professors of Taras Shevchenko Kyiv National University.

Key words: poetic translation, pictorial style, work of art, humane world outlook, free verse.

Утверджуючи світову велич поетичної творчості Тараса Шевченка, літературна громадськість світу порівнювала його з національними поетами своїх країн. Чехи — з плеядою "будителів": П. Шафариком, В. Ганкою, Я. Колларом; болгари — з творчістю Л. Каравелова, Х. Ботева; угорці — з Ш. Петефі; поляки — з А. Міцкевичем. англійці — з Р. Бернсом, французькі критики — з Гомером, Ф. Містралем. Альфредом де Віньї, П. Беранже, росіяни — з О. Кольцовим. У цих паралелях Т. Шевченку найчастіше відводилося перше місце — як поетові, чия творчість і гуманний світогляд співзвучні з ідеалами всього людства.

Серед перших, хто вказував на світове значення творчості Т. Шевченка, були і вихованці Київського університету Св. Володимира.

Ще за життя поета першим перекладачем поезії Т. Шевченка польською мовою був відомий польський письменник-демократ, вихованець Київського університету Св. Володимира Леонард Совінський (1831–1881). Народився Л. Совінський в Україні – на Поділлі в родині польського публіциста. У 1847 році вступив до Київського університету на філософський, а згодом на медичний факультет. Під час навчання в університеті (1847–1855) зблизився з українськими прогресивними колами і став прихильником ідеї українсько-польського порозуміння. У 60-х роках Л. Совінський зацікавився історією української літератури. У книжці "Студії над українською сучасною літературою" ("Studja nad ukraińską literaturą dzisiejszą", 1860) він публікує перші дослідження творчості Т. Шевченка. У періодиці Совінський друкує переклади віршів Т. Шевченка "Чого ти ходиш на могилу?", "Нащо мені женитися...", "Рано-вранці новобранці...", "Доля" та інші.

1861 року Л. Совінський видав велику працю "Тарас Шевченко. Студія Леонарда Совінського з додатком перекладу "Гайдамаків" ("Taras Szewczenko. Studium przez Leonarda Sowińskiego z dołączeniem przekładu Hajdamaków", 1861). Це була перша велика літературознавча праця польською мовою про Шевченка-поета. Л. Совінський високо оцінив Т. Шевченка як великого народного поета. "Велика це людина – Тарас Шевченко, велика вже сама собою, ще вища величиною дум мільйонів, що знайшли свій вияв у натхненній його пісні... Шевченко є сином народу – справжнім сином, душею і тілом, пісню і життям" [4, 207]. У власному перекладі автор цитував уривки із творів Шевченка "Тополя", "Причинна", "Утоплена", "Катерина", "Наймичка". У 1870 році окремим виданням вийшов переклад Л. Совінського поеми "Наймичка", у 80-х роках – у періодичних виданнях – "Зоре моя вечірняя.." (вступ до поеми "Княжна"), "Думка" ("Нащо мені чорні брови..."), "Посажу коло хатини...", "Зацвіла в долині червона калина...", "Тече вода з-під явора...". Працюючи над біографічним нарисом про Т. Шевченка, Л. Совінський переклав майже всю поему "Катерина", а також уривки віршів "Думи мої, думи мої...", "До Основ'яненка", вірш "Заворожи мені, волхве...".

Зв'язки з київськими прогресивними організаціями, де високо цінували твори Т. Шевченка, спонукали Л. Совінського перекласти один із найвизначніших творів Т. Шевченка – поему "Гайдамаки", де поет оспівував повстання українських селян 1768 року проти польської шляхти, соціального, національного і релігійного гноблення на Правобережній Україні.

Переклад Л. Совінського позначений точним відтворенням життєвої правди, гостроти громадського конфлікту, картин пожарищ і смерті, думок і почуттів поета, який представив ці події в громадському, народному, філософському й моральному аспектах.

Т. Шевченко починає поему філософськими рядками про плинність світу:

Все йде, все минає – і краю немає,
Куди ж воно ділось? Відкіля взялось?
І дурень, і мудрий нічого не знає.
Живе... умирає... Одно зацвіло,
А друге зав'яло, навіки зав'яло...
А листя пожовкле вітри рознесли [6, т. 1, 128].

Świat stoi, a wszystko i mija i ginie,
Lecz o tém skąd idzie i kędy przepada –
I dureń i mądry nie wiedzieć co gada...
Ten żyje, ów kona... Owo się rozwinie.
A tamto zwiędnieje, na wieki zwiędnieje –
I liście pożółkłe gdzieś wicher rozwieje [5, 9].

Дотримуючись художньої манери поета, перекладач намагався досягнути максимальної адекватності у ритмічній організації поетичної мови першотвору, зберегти її образність та емоційність, передати гаму почуттів і роздумів поета. Довгі філософські рядки перекладач чергував із коломийкою.

Сини мої, гайдамаки!
Світ широкий, воля –
Ідть, сини, погуляйте,
Пошукайте долі [6, т. 1, 129].

Hajże, zuchy, Hajdamacy!
Świat wielki do woli,
Lećcie chłopcy, pohulajcie,
Poszukajcie doli [5, 10–11].

Щоб зберегти своєрідність художньої та інтонаційної манери поета при відтворенні картин української природи, перекладач використав образотворчі засоби оригіналу – епітети, повтори, порівняння, паралелі. Дніпро широкий, дужий персоніфікується як козак-герой і поділяє долю народу:

"Ой Дніпре мій, Дніпре, широкий та дужий!
Багато ти, батьку, у море носив
Козацької крові; ще понесеш, друже!
Червонив ти сине, та не напоїв".
...А Дніпр мов підслухав: широкий та синій,
Підняв гори-хвилі; а в очеретах
Реве, стогне, завиває,
Лози нагинає;
Грім гогоче, а блискавка
Хмару роздирає [6, т. 1, 159–160].

"O Dnieprze mój, Dnieprze, szeroki ta duży!
Bez miary ty, ojczy, do morza nosiłeś
Kozaczéj krwi; jeszcze poniesiesz mój друже!
Rumieniłeś sine, lecz nie napoiłeś".
...I Dniepr go zrozumiał – i wzbіł się w bałwany
I wściekły się rzucił w sitowia ramiona.
Jęczy, wyje, porykuje,
Oczeret nagina;
Piorun huczy, błyskawica
Niebiosa rozrzyna [5, 69].

Перекладач об'єктивно передав сваволю польської шляхти в розділах "Галайда", "Конфедерати", "Титар" та помсту повстанців у розділах "Треті півні", "Червоний бенкет", "Гупалівщина", "Гонта в Умані". Болісне ставлення Шевченка до цих трагічних подій ми знаходимо в розділі "Гупалівщина", де поет засуджує братовбивчу війну.

Отаке-то було лихо
По всій Україні!
Гірше пекла... А за віщо,
За що люде гинуть?
Того ж батька, такі ж діти –
Жити б та брататься.
Ні, не вміли, не хотіли,
Треба роз'єднаться!
Треба крові, брата крові...
Болить серце, як згадаєш:
Старих слов'ян діти
Впились кров'ю...

[6, т. 1, 165–166]

Ot, takie-to było лихо
Po wszéj Ukrainie!
W piekle gorzéj być nie może...
A za co lud ginie?
Jednéj matki, jedne dzieci,-
Żyć-by i nie sarkać.
Nie, nie chcieli, nie umieli,
Trzebaż się potargać!
Trzeba krwi braterskiéj...za co?
Serce boli, skoro wspomniesz:
Słowian starych dzieci
Krwja się spili...

[5, 81–82]

Поділяючи мрії Т. Шевченка про необхідність переоцінити відносини між поляками та українцями в наступний історичний період, перекладач відтворив щире почуття поета, наблизив свій переклад до щонайповнішого відтворення змісту і форми оригіналу. При передачі стильових особливостей українського тексту перекладач зберіг образність поетичної мови Т. Шевченка, її емоційну насиченість, національний колорит, інтонаційне багатство. Дбаючи про точність і художність перекладу, Л. Совінський прагнув відбити ритмічні особливості оригіналу і водночас пам'ятав, щоб ритмічна композиція польського тексту звучала природно.

На жаль, вихід у світ "Гайдамаків" у перекладі Л. Совінського викликав ряд протестів з боку польської шляхти та української верхівки.

Відстоюючи право на переклад творів Т. Шевченка польською мовою, виступив студент Київського університету Св. Володимира Антоні Гожалчинський, який стверджував, що переклади творів Шевченка саме на часі. За А. Гожалчинським, історичне минуле свого народу в поемі "Гайдамаки" Т. Шевченко оспівав як народний поет, не порушивши історичної правди.

Слід відзначити, що і Л. Совінський, і А. Гожалчинський поріднилися з Україною не тільки духовно: у Совінського українкою була мати, а в Гожалчинського – дружина.

Незважаючи на те, що Л. Совінський був першим перекладачем Шевченкових "Гайдамаків", А. Гожалчинський піддав критиці Л. Совінського, вважаючи, що той не зрозумів історичного значення поеми, її соціального звучання та глибокої народності.

Антоні Гожалчинський (дати життя невідомі) – польський письменник-перекладач. У кінці 50-х років 19 ст. навчався в Київському університеті Св. Володимира, друкував статті з історії Польщі та України, пройняті співчуттям до українського селянства. Добре знав і високо цінував творчість Т. Шевченка. Через кілька місяців після смерті поета в друкарні Київського університету, за цензурним дозволом професора Ореста Новицького від 14 жовтня 1861 р., у перекладах А. Гожалчинського видаються вибрані поезії Т. Шевченка з розлогою передмовою (A. J. Gorzałczyńskiego przekłady pisarzy malorossyjskich. I. Taras Szewczenko (z portretem). Tom I. Kijów. Nakładem T. Maracewicza. 1862), в якій автор дав польському читачеві повніше уявлення про творчість Т. Шевченка різних періодів його життя. До збірки увійшли балада "Тополя", поеми "Катерина", "Тарасова ніч", "Наймичка", "Іван Підкова", "Гамалія", "Москалева криниця" та ліричні поезії – всього 24 твори.

А. Гожалчинський вбачав своє завдання в сумлінному відтворенні оригіналу, у правдивості передачі всіх образних відтінків поезії Шевченка, багатогранності його поетичного слова, духовних інтересів, тем та ідей. Тому його переклади відрізняються точністю, народністю, правильністю і водночас вони звучать просто, невимушено. Цьому сприяло і досконале володіння перекладача польською та українською мовами.

Переклади А. Гожалчинським творів Т. Шевченка витримали випробування часом, а його переклади поем "Катерина", "Іван Підкова", вірша "Зоре моя вечірняя..." (початок поеми "Княжна") заслуговують на увагу і в наш час. Так, у перекладі поеми "Іван Підкова" А. Гожалчинський, не порушуючи образно-стилістичної тканини твору, майстерно передав ритмомелодику вірша та поетичну інтонацію оригіналу, близько відтворив усі лексичні одиниці, зберігаючи смислову і лексичну точність.

Було колись – в Україні	Kiedyś, kiedyś – w Ukrainie
Ревіли гармати;	Od armat huczało;
Було колись – запорожці	Kiedyś, kiedyś – Zaporozie
Вміли панувати.	Panować umiało.
Пановали, добували	Panowali, dobywali
І славу, і волю;	I sławy i woli;
Минулося – осталися	Przeszło wszystko – i zostały
Могили на полі [6, т. 1, 122].	Mogiły wśród poli [1, 103].

Поезія "Зоре моя вечірняя...", як і вся творчість Т. Шевченка, є високо музичальною. У перекладі А. Гожалчинський дотримувався інтонаційної точності, максимальної адекватності в організації поетичної мови та її образності. Переклад А. Гожалчинського поетично виразний, звучить природно, легко, безпосередньо і дає максимально повне уявлення про оригінал.

Зоре моя вечірняя,	Zorzo moja ty wieczorna,
Зійди над горою.	Zaświeć mi na niebie!
Поговорим тихесенько	Niech pogwarzę, niech poszeptam
В неволі з тобою.	W niewoli do ciebie.
Розкажи, як за горою	Powiedz, powiedz jak za górą
Сонечко сідає,	Słoneczko zachodzi,
Як у Дніпра веселочка	I jak tęcza wodę pije
Воду позичає [6, т. 2, 24].	Z Dnieprowej powodzi [1, 143].

У передмові до видання вказаної збірки подано 8 рядків "Заповіту" Тараса Шевченка, вперше перекладеного Антоні Гожалчинським польською мовою.

Ot tam mię schowajcie	Wysoko nad brzegiem
Gdzie wielka mogiła,	Gdzie Dniepr tęskno szumi,
Gdzie stepem zaległa,	Mogiły na stepie
Ukraina miła!	Zaległy szeregiem!.. [1, XIII].

Передмова до цього видання, пройнята почуттям глибокої любові до українського поета, зацікавила багатьох літературознавців. А. Гожалчинський називає Т. Шевченка народним поетом-пророком: "Народний поет є часткою народних мас, великою лютнею з мільйонами струн народних почуттів... Пророк тримає цю лютню і співає народові його власну рідну пісню. Таку пісню зрозуміють всі, вона зворушить серця, запалить, піднесе!.. Для інших національностей Т. Шевченко теж залишається видатним поетом. Є спільні струни для всіх сердець, всіх уявлень і понять, як і вічний ідеал краси!.. Він засіяв поле, яке дасть згодом буйне зерно народної освіти і залишить його незабутньою постаттю – пам'ятником для народу" [4, 208–210].

У передмові А. Гожалчинський висловив свої побажання: створити пам'ятник на могилі Т. Шевченка; заснувати народну школу імені Т. Шевченка; утримувати Шевченківських стипендіатів у Київському і Харківському університетах, у Петербурзькій Академії мистецтв та в Одеському ліцеї; якнайстаранніше видавати твори Т. Шевченка; призначити премії за написання біографії Т. Шевченка українською мовою; видавати для народних мас серію книжок з різних наукових дисциплін.

Ще під час навчання в Київському університеті А. Гожалчинський всебічно ознайомився з творчістю і світоглядом Т. Шевченка. Він вважав, що поет своїм інтелектуальним розвитком перебуває на рівні світової культури й цивілізації. Гожалчинський один із перших пророко писав, що Т. Шевченка шануватиме весь світ.

Книжка А. Гожалчинського зацікавила літературознавців і дістала позитивний відгук у пресі. Особливої уваги заслуговує оцінка цього видання польським літератором Гвідо Баттаглія (1847–1915) у науковій монографії "Battaglia G. Taras Szweczenko. Żucie i pisma jego" ("Тарас Шевченко. Його життя і твори", 1865), де він писав, що Україна духом прагнула вибороти собі незалежність. "Цим генієм, провідною зорею і животворним пульсом всього сучасного духовного відродження України та її літератури був Тарас Шевченко" [4, 211].

У виданні, що вийшло в друкарні Київського університету (1862), зазначається, що це видання є свого роду "квіткою на свіжу Тарасову могилу". Збірку А. Гожалчинського перевидано у Кракові 1873 року. Окремі його твори передруковувалися в польських журналах 60-х років XIX ст. та книжкових виданнях XX ст.

Палким прихильником та пропагандистом Шевченкового слова, автором цікавих лінгвістичних досліджень, публіцистичних статей був талановитий польський письменник, перекладач, продовжувач традиції української школи в польській літературі, вихованець Київського університету Св. Володимира Павлин Свенціцький (1841–1876). Він же – Павло Свій, Павлин Стахурський, Д. Лозовський.

Народився П. Свенціцький на Поділлі. Навчався на юридичному факультеті Київського університету Св. Володимира (1859–1863). Ще студентом захопився творами Т. Шевченка, пропагуючи їх у Києві та по селах. У травні 1861 року брав участь у перепохованні праху поета. Під час траурної процесії від представників університетської громади хлопomanів виступив із промовою біля Микільської слобідки, поблизу Києва: "Дозвольте і нам, браття українці, вшанувати пам'ять великого вашого пророка, який не любив поляків, бо не мав за що любити, але над його труною подамо одні одному братерську руку, щоб забути ворогування предків наших..." (із спогадів очевидця – студента медичного факультету Київського університету В. Бернатовича, надрукованих у галицькому часописі "Слово", 1861).

Серед поляків П. Свенціцький популяризував творчість Т. Шевченка шляхом публікацій творів поета в оригіналі латинським алфавітом, перекладав їх польською мовою, а також використовував у своїх творах. Пропагуючи твори Т. Шевченка, П. Свенціцький викладав українську словесність у Київській педагогічній школі, заснованій на честь Т. Шевченка.

Після поразки польського січневого повстання 1863 року він емігрував до Львова, де брав активну участь в українському і польському культурному й громадському житті. Він був першим учителем української словесності в академічній гімназії Львова, ввів у навчальну програму твори Т. Шевченка і Марка Вовчка. Свенціцький також видавав двомовний українсько-польський журнал "Sioło" ("Село", 1866–1867), на сторінках якого постійно друкувались твори Шевченка українською і польською мовами. В цьому журналі П. Свенціцький виклав свої погляди на українсько-польське літературне єднання та зближення українського та польського народів на демократично-федеративних засадах. Тут він надрукував свою драму "Катерина" за однойменною поемою Т. Шевченка, яку написав українською мовою, будучи ще студентом університету.

П. Свенціцький переклав багато творів Т. Шевченка, які друкував у своєму журналі та інших виданнях. Для перекладу він підбирав поезії політичного звучання. В польському перекладі П. Свенціцького вперше звучали такі твори Т. Шевченка: "Розрита могила", "Кавказ", "Чигрине, Чигрине...", "Минають дні, минають ночі...", "Ой три шляхи широкії...", "Садок вишневий коло хати...", "Заповіт", "Рановранці новобранці...", "Пустка", уривок з поеми "Катерина" ("Єсть на світі доля..."). Досконало володіючи українською і польською мовами, П. Свенціцький приблизив свої переклади до Шевченкової поезики, доносячи до польського читача ідейний зміст, образи, колорит та поетичну мову оригіналів. Переклади П. Свенціцького не втратили свого значення і в наш час. У цьому переконуємось на прикладі поеми "Катерина" – "Єсть на світі доля...":

Єсть на світі доля,
А хто її знає ?
Єсть на світі воля,
А хто її має ?
Єсть люде на світі –
Сріблом-золотом сяють,
Здається, панують,
А долі не знають –
Ні долі, ні волі! [6, т. 1, 99].

Jest na świecie dola
A ktoż ją, kto zna?
Jest na świecie wola
A ktoż ją, ktoż ma?
Są ludzie na świecie:
Srebro, złoto mają;
Zdaje się panują...
A doli nie znają!
Ni doli, ni woli... [3, 91–92].

Цікаво, що там, де перекладач не знаходив відповідних слів у польській мові, він вводив українізмами "dola", "wola", "serdeńko", "licho" та ін.

У вірші "Ой три шляхи широкії..." у польському тексті перекладач повністю відтворив український національний колорит, доніс до читача мелодійність і музикальність мовлення поета.

Ой три шляхи широкії
Докупи зійшлися.
На чужину з України
Брати розійшлися.
Покинули стару матір.
Той жінку покинув,
А той сестру. А найменший –
Молоду дівчину [6, т. 2, 16].

Hej trzy szlaki trzy szerokie
Spotły się w drużynę,
A trzech bracia, trzech rodzeni
Poszli z Ukrainy.
Starą matkę opuścili.
Ten zostawił żonę,
A ten siostrę, a najmłodszy
Swoją narzeczoną [3, 93].

У знаменитій праці "Вік XIX в діях літератури української" (1871) П. Свенціцький, подаючи огляд основних етапів розвитку української літератури, один з перших в історії шевченкознавства красномовно сказав про світову славу Т. Шевченка: "Хто не чував про Шевченка? Хто не знає чудових його творів?". Автор порівнює Т. Шевченка з найбільшими поетами світу – Байроном, Гете, Словацьким, відзначаючи, що вони в своїх творах "власну лиш проявляють індивідуальність". "За Англію не промовив Байрон; не виявлена в Гете Німеччина; всієї Польщі не додачимо у Словацьким; а погляньмо, чи є найменша проява життя України, щоб не відбилась вона мов у чистому дзеркалі в Тарасових поезіях? Вона живе своїм поетом, пишається в ньому: в поезіях його вона вся... Байрона – розуміють два мільйони англічан, Гете – мільйон німців, Словацького – півмільйона поляків. Шевченка слухає, розуміє, з ним співає п'ятнадцять мільйонів! Тим він і великий, тим він і вищий понад усіх поетів", – так закінчує своє порівняння Тараса Шевченка з велетнями світової літератури палкий прихильник його творчості П. Свенціцький [8, 117].

2003 року у видавництві Київського університету вперше корейською мовою вийшла друком поема "Гайдамаки" Т. Шевченка в перекладі вченого-слависта кафедри китайської, корейської, японської філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професора Кім Сук Вона. Це видання стало значною подією в літературному житті обох країн і сприяло розвитку культурних зв'язків між Україною та Кореєю.

Кім Сук Вон народився 1961 року на півдні Кореї, в місті Інчхон. 1989 року закінчив Ханчукський університет іноземних мов, став фахівцем з російської літератури, захистив дисертацію на тему "Исследование произведений кавказского периода Л. Н. Толстого". 1992 року Кім Сук Вон приїхав до Києва і вступив до аспірантури Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вивчив україн-

ську мову. Об'єктом його досліджень стає українська література, зокрема творчість Т. Шевченка, яка захопила вченого своїми високими ідеалами та гуманним світоглядом. 1997 року Кім Сук Вон закінчив аспірантуру, успішно захистив дисертацію "Шевченко і корейська література" і став першим корейським шевченкознавцем.

2005 року в перекладах Кім Сук Вона корейською мовою побачив світ "Кобзар" Т. Шевченка. До цього видання увійшло 150 Шевченкових творів, зокрема "Причинна", "Катерина", "Наймичка", "Сон" ("У кожного своя доля"), "Кавказ", "І мертвим, і живим...", "Заповіт", "Іван Підкова", "Тарасова ніч", "Думи мої, думи мої..." та ін.

Кім Сук Вон написав низку праць, серед них: "Сучасне значення творчості Т. Шевченка" (2009) "Study of national Poets of Ukraine and Korea" ("Дослідження національних поетів України й Кореї", 2009). У монографії "Шевченко й корейська література" (1997) Кім Сук Вон дослідив історичні аналогії й типологічні тенденції в українській і корейській літературах. Найбільше типологічне зближення української і корейської літератур він вбачає у творчості Т. Шевченка і корейського поета Юн Донг Джу, які писали про вічні цінності та любов до ближнього, милосердя, патріотизм, міжнаціональне братерство.

Кім Сук Вон проаналізував переклад "Кобзаря" Т. Шевченка корейською мовою, здійснений літературознавцем Кім Чук Воном з російськомовного видання (1957), у якому, закономірно, відчувається цілковита залежність від російського перекладу-посередника. У розділі "Проблеми інтерпретації змісту поеми "Гайдамаки"" Кім Сук Вон розглянув лексичні, етнографічні та історико-культурні аспекти поеми "Гайдамаки". В розділі "З досвіду перекладу поеми Шевченка "Гайдамаки"" Кім Сук Вон виклав свій досвід перекладання Шевченка корейською мовою, долучивши до монографії перший переклад поеми "Гайдамаки" (2003) у повному обсязі.

Працюючи над перекладом, Кім Сук Вон дослідив загальні тенденції у процесах культурно-історичного розвитку України і Кореї. Він переконався, що в історії України і Кореї є багато спільного. Обидві країни протягом усієї своєї історії борються за незалежність, однак, незважаючи на вплив іноземних культур, вони зуміли зберегти свою національну самобутність.

Кім Сук Вон інтерпретує поему "Гайдамаки" як героїко-національно-патріотичний, гуманістичний, філософсько-християнський твір, спрямований на пошуки загальнолюдських цінностей. Він наголошує, що поемою "Гайдамаки" Т. Шевченко намагався оживити в пам'яті історію селянського повстання 1768 року під проводом Максима Залізняка та Івана Гонти. Славою батьків поет прагнув розбудити й запалити на подвиг синів у боротьбі проти загарбників. На прикладі сироти Яреми поет показав зростання свідомості народних мас.

Поема "Гайдамаки" – один із найскладніших романтичних творів, який відзначається реалізмом, барвистими поетичними картинами, багатством поетичних форм, образною мовою. Це поліфонічний твір, у якому поєдналися епос, лірика, драма, героїка і трагізм, фольклорні й літературні традиції. У метрико-ритмічному відношенні ця поема є поліфонічною композицією, до якої входять різні розміри силабічної та силабо-тонічної систем віршування, крім основного елемента (4-стопний ямб). Оскільки українська і корейська мови належать до різних мовних систем, поліфонічну ритміку й рими поеми неможливо передати корейською мовою. Кім Сук Вон переклав поему вільним віршем. Перекладач детально розглянув усі розділи поеми: вступ, 11 розділів, епілог, несюжетні й композиційні елементи та ліричні відступи.

У процесі роботи над перекладом виникли труднощі з відтворенням власних назв, церковнослов'янizmів, розмовної мови, прислів'їв та приказок, пісень, метафор. Наслідуючи традиції своїх попередників, Кім Сук Вон власні імена, географічні назви передавав буквами корейської мови: Ярема (야레마), Оксана (옥사나), Гонта (혼타), Чигирин (취히린), Умань (우만) та інші. При перекладі церковнослов'янської лексики Кім Сук Вон передавав її суть:

Тма, мна знаю, а оксію	아무것도 모르는 무지랭이
Не втну таки й досі	맞춤법도 제대로 모른다네
[6, т. 1, 133].	[2, 219].
"а, b, c – знаю, а граматику ні".	

Полонізми, які поет влучно використовував у поемі, перекладач передав латинськими буквами й коментував корейською мовою.

"Nie pozwalam! Nie pozwalam!"	우리는용서하지 않으니
[6, т. 1, 34].	
My żyjemy, my żyjemy,	우리는 기다리리 기다리리
Polska nie zginęła"	폴란드 멸망하지 않으니
[6, т. 1, 141].	[2, 223].

Поема "Гайдамаки" – це народний твір, у якому звучать народні пісні, приказки, розмовна мова. Щоб передати їх корейською мовою, необхідно знати традиції і національний темперамент українського народу та підібрати відповідні слова в корейській мові.

У постолах. Дурень! Дурень!	나막신 신은 바보 멍청이
Били, а не вчили	아무 배움이 없구나
[6, т. 1, 130].	[2, 213].
Кобзар вшварив, а козаки –	코부자르 풍악을 울리고 코작은
Аж Хортиця гнеться –	호르티차 땅이 흔들렸지
[6, т. 1, 131].	[2, 216].

Слово "дурень" має багато відповідників. У даному контексті найбільше підходить слово "йолоп". Для слова "вшварив" перекладач також підібрав корейський еквівалент. Для передачі прислів'їв і приказок, які виражають мудрість та емоції народу, перекладач використав корейські еквіваленти:

Куди, каже, хилить доля,	어디든 운명은
Туди й треба гнуться –	고개속여 웃음으로 맞으리
[6, т. 1, 137].	[2, 228].

У корейському фольклорі цьому прислів'ю відповідає прислів'я: "Доля людини на небі".

В поемі багато пісень. У своїх піснях поет використовував народні мотиви, але ніколи не копіював фольклор. На основі фольклорної моделі Т. Шевченко складав свої пісні, які перевищують форму народної поезії, досягають високого рівня словесно-образної виразності.

Літа орел, літа сизий	독수리 날아가네 잿빛 날개 펴고서
Попід небесами;	하늘아래 날아가네
Гуля Максим, гуля батько	막심 이리저리 어가네
Степами-лісами.	초원 위로 숲사이로
Ой літає орел сизий,	잿빛 독수리 날아가네
А за ним орлята;	새끼 독수리 뒤따라 날아가네
Гуля Максим, гуля батько,	막심 산책하고
А за ним хлоп'ята [6, т. 1, 152].	젊은이도 따라가네 [2, 259].

На жаль, передати корейською мовою ритм і риму поезії Т. Шевченка, як і народних пісень, неможливо.

Важливу роль у поемі відіграють метафори. Не розуміючи метафори, неможливо зрозуміти поему. Іноді одне слово має значення цілої фрази. Наприклад, назва глави "Гупалівщина" означає "ляхи погупали, як груші", "Свято в Чигирині" – початок повстання, "Червоний бенкет" – кривава битва.

Степ чорніє, і могила

З вітром розмовляє

[6, т. 1, 130].

초원이 어두워지면 무덤은

바람과 이야기 나누지

[2, 214].

Перекладач корейською мовою використав таку ж персоніфікацію, що й у Шевченка. Читачі добре сприймають і запропоновані варіанти перекладу метафор:

Посіяли гайдамаки

В Україні жито,

Та не вони його жали

[6, т. 1, 189].

하이다마키 우크라이나에

씨를 뿌렸으나

곡식을 거둔것은 그들이 아니네

[2, 322].

Цей переклад поеми "Гайдамаки" є першою спробою перекладу великих творів Т. Шевченка корейською мовою.

Незважаючи на те, що між корейською і українською літературами немає генетичних коренів, у мотивах художніх творів обох країн багато спільного. Так, ідейні акценти поеми "Гайдамаки" не замикаються тільки на українському контексті. Проблема свободи і насильства – це проблема і XXI століття. Цим пояснюється актуальність поеми "Гайдамаки" і в наш час. А переклади Кім Сук Вона послужать основою для подальших перекладів творів Т. Шевченка та сприятимуть культурному зближенню наших країн.

Перший переклад "Кобзаря" Т. Шевченка турецькою мовою світ побачив 2009 року. Він був здійснений Тудорою Арнаут – докторантом кафедри тюркології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Народилась Тудора Арнаут 1970 року в Україні. Закінчила Азербайджанський державний університет імені Расул-заде, факультет сходознавства (1989–1993), магістратуру Газійського університету в Туреччині (1994–1997), аспірантуру Інституту літератури імені Нізамі АН Азербайджану (1998–2000). Працювала викладачем Комратського державного університету (Молдова), Східного Середземноморського університету (Північний Кіпр) та Київського міжнародного університету. З 2003 року – доцент кафедри тюркології Інституту філології Київського національного

університету імені Тараса Шевченка, з 2007 року – докторант цієї ж кафедри. Член Спілки письменників Гагаузії. Президент Всеукраїнської громадської організації "Союз гагаузів України".

Краса поезії Т. Шевченка, його палкий пророчий дар полонили душу молододі поетеси. В його творах вона відчула всю Україну, життя українського народу, його мову, культуру, історію. Це і спонукало Т. Арнаут познайомити турецького читача з поезією народного поета України Т. Шевченка.

Першими перекладами поезій Т. Шевченка турецькою мовою Т. Арнаут були "Думка" ("Тече вода в синє море...") – переклад опубліковано в журналі "Турналар" ("Turnalar", 2005) Східного Середземноморського університету, – та "Думка" ("Нащо мені чорні брови...") – опубліковано в київському виданні "Мова та історія" (2006. Вип. 86).

Уже перші переклади Т. Арнаут творів Т. Шевченка звучать поетично і виразно. Перекладачка знайшла семантичні, образні й ритмічні відповідники, щоб передати всю гаму емоційних тонів поезики Т. Шевченка, при цьому зберегла змістовну точність і ритмічну структуру першотвору. У вірші "Тече вода в синє море..." перекладачка разом з поетом сумує над тяжкою долею народу. Цей сум персоніфікується в образі козака, який пішов шукати долю, а його шляхи заросли тернами.

Тече вода в синє море,
Та не витікає,
Шука козак свою долю,
А долі немає.

.....
Плаче козак – шляхи бити
Заросли тернами
[6, т. 1, 79].

Denizin maviliğinde su akar,
Akar, ama sakin akar.
Kozak kaderini arar,
Arar, ama veremez karar.

.....
Ağlıyor Kozak,
Dönüş yollarını
Yaban otları örüyor [7, 9–10].

У вірші "Думка" ("Нащо мені чорні брови...") поет поєднав проблему народності з найвитонченішим мистецтвом, яке відчувається в ніжному наріканні нещасливої дівчини на свою долю.

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі,
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?

.....
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?

[6, т. 1, 84].

Ne yapayım kara kaşları,
Kömr gözleri!
Neye yarar, genç yaş
Genç kız sözleri?

Kalbime kilit vurulmuş,
Kuş gibi kapanda.
Ne yapayım bu güzelliği
Kismetsiz yazgımda?

[7, 15].

Як фольклорист Т. Арнаут добре знайома з тюркською народною творчістю, яка глибоко ввійшла в сучасну турецьку художню літературу й сучасне мистецтво. Це дало їй можливість порівняти український фольклор з тюркським і донести народний дух, чарівну силу і красу поезії Т. Шевченка до турецького читача.

Т. Арнаут намагалася використати всі форми і засоби, щоб переклад жив тим самим життям, що й оригінал. Вона розуміла, щоб турецькі читачі пізнали Україну, їм потрібен саме "Кобзар" Т. Шевченка. 2009 року в перекладі Тудори Арнаут вийшов друком турецькою мовою "Кобзар" Т. Шевченка, виданий у скороченому варіанті – "Taras Şevçenko. Kobzar (Seçmeler): Ankara, 2009. До видання увійшло 40 віршів і поем Т. Шевченка, серед яких: "Катерина", "Іван Підкова", "Кавказ", "Лілея", "І мертвим, і живим, і ненарожденним...", "Сон" ("Гори мої високі..."), поезії з циклу "В казематі" та інші. Видання ілюстроване малярськими творами Тараса Шевченка, які складають повніше уявлення про творчу особистість поета. Корисними є стислі коментарі перекладачки.

Для перекладів Т. Арнаут відібрала твори Т. Шевченка, які найбільше характеризують індивідуальність поета, його час, а також твори, які своїм свободолюбивим духом споріднюють Україну з тюркським світом. Це – в основному ліро-епічні та політичні твори різних періодів життя поета. У своїх перекладах Т. Арнаут поєднала дві головні умови: точність відтворення і природність звучання. Перекладачка ніде не припускалася викривлення образів, ідей, думок поета, зберігала емоційне напруження та нюанси оригіналу. До українських фразеологізмів, прислів'їв та приказок вона підбирала турецькі еквіваленти. Цьому сприяло її глибоке знання турецької мови, а також мелодійність цієї мови. Перекладачці надзвичайно важливо було передати волелюбний дух поета на всіх текстуальних рівнях та дотримуватися рими й ритму першотвору. Повну риму поет часто замінював алітерацією, асонансами або змінював розмір. Так, у вірші "Заповіт" алітерація "реве реву́чий" дуже важлива. В ній ніби чуєш силу могутнього Дніпра та дух поета, що незримо пломеніє й захоплює серця людей.

Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве реву́чий

[6, т. 1, 371].

Uçsuz bucaksız yaylalar,
Hem Dnipro, hem kayalıklar
Görünsün, duyulsun
Gürleyen dalgalar

[7, 3].

Перекладачка знайшла відповідник у турецькій мові "гьорлеєн далгалар", що передає звучання і ритм українського оригіналу.

Т. Арнаут відкриває переклад "Кобзаря" віршем "Заповіт", одним з найкращих зразків світової політичної лірики. Перекладачка намагалася майстерно відтворити багатство змісту, своєрідність стилю, динамічно-мінливу ритміку твору та постійні переходи від одного розміру до іншого, зумовлені бажанням поета точніше передати власну думку, почуття та настрої. Вона прагнула зберегти художньо-інтонаційну манеру поета, його полум'яних закликів до боротьби за волю та звертання до нащадків.

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом

[6, т. 1, 371].

Gömün beni ve ayağa kalkın,
Zincirleri kırın
Ve zalim düşman kanı ile
Özgürlüğe varın.
Ve beni bu büyük,
Özgür ve yeni toplumda
Hayırla yâd ederek,
Unutmayın sessizce hatırlamayı

[7, 3].

У поемі "Кавказ" Т. Шевченко вступив у відкритий двобій із царизмом як системою тюрем, де "од молдованина до фінна" – "все мовчить". Перекладачка намагалась адекватно передати весь спектр почуттів поета, гнівну інвективу проти колоніалізму, потужний сарказм, заклики до боротьби за волю:

Борітеся – поборете,
Вам Бог допомагає!
За вас правда, за вас слава
І воля свята! [6, т. 1, 344].

Savaşın, yeneceksiniz,
Tanrı sizin destekçiniz!
Sizinle hakikat, şan ve şeref
Ve kutsal özgürlük! [7, 66].

І глибокий сум з приводу загибелі на Кавказі дорогого друга, поета Якова де Бальмена, якому присвячено цей вір.

О друже мій добрий! друже незабутий!
Живою душею в Україні витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розриті могили в степу назирай.
Заплач з козаками дрібними сльозами
І мене з неволі в степу виглядай [6, т. 1, 249].

Ey, dostum benim! unutulmaz dostum benim!
Canlı ruhunla Ukrayna'yı selâmla,
Kozaklar ile deniz kıyılarında kuş gibi uç,
Bozkırlarda kazılan mezarları gözetle.
Acı gözyaşları ile, Kozaklar'la ağla,
Ve esaret dönüşü beni,bozkırlarda bekle [7, 70].

Поема "Кавказ" особливо близька перекладачці, оскільки вона жила і навчалась на Кавказі, була свідком сучасних подій.

Т. Арнаут найбільше вдалися ті переклади поезій Шевченка, які мають виразну ритміко-інтонаційну організацію, де ритми й інтонація відіграють активну роль. Це бачимо в перекладі вірша "Сонце заходить, гори чорніють", де вечірній пейзаж передає глибокий смуток поета за рідним краєм. Музика слів у вірші відтінює багатство думок поета.

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє.
Радіють люде, що одпочинуть,
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну [6, т. 2, 35].

Gün batıyor, dağlar karanlıkla örtülmüş,
Kuşlar uykuya dalıyor, yaylaların rengi solmuş.
Dinlenmeye çekilen insanların doyulmaz sevincine,
Benim ise bakışım durgun.. tüm kalbimle kanatlanıyorum
Ukrayna'nın sessiz bir köşesine [7, 90].

Т. Арнаут намагалася проникнути у глибини світогляду Тараса Шевченка, щоб донести до турецької громадськості все розмаїття його творчої думки, велич його ідей, красу його слова. Вона прагнула сприйняти і по змозі відтворити соціально-загострені та політичні аспекти Шевченкової творчості, мелодійність і музичальність мовлення, віднайти семантичні образні та ритмічні відповідники в турецькій мові. Видання "Кобзаря" Т. Шевченка турецькою мовою сприяє розширенню культурних зв'язків, літературного обшину та порозуміння між народами. Заслуга Т. Арнаут полягає в тому, що її переклади відкрили турецькому народу безсмертні твори видатного діяча світової літератури Тараса Шевченка.

Минають роки, століття, а постать Т. Шевченка зростає в свідомості світової громадськості, його твори перекладаються багатьма мовами і звучать як поезія сьогодення. Щоб більше пізнати красу творів Шевченка, світові потрібні все нові й нові переклади. Цьому сприяли й сприяють вихованці та викладачі Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

1. Gorzałczyński J. Przekłady pisarzy małorossyjskich. I. Taras Szweczenko (s portretem). Том I. Kijów: Nakładem T. Maracewicz, 1862. 2. Ким Сук Вон. Шевченко и корейская литература. – К., 1997. 3. Пачовський Т. І. Павлин Свенціцький – популяризатор творчості Шевченка // Збірник праць одинадцяті наукової шевченківської конференції. – К., 1963. 4. Світова велич Шевченка. Збірник матеріалів про творчість Т. Шевченка. В трьох томах. – Т. 3. – К., 1964. 5. Taras Szweczenko. Studium przez Leonarda Sowińskiego z dołączeniem przekładu "Hajdamaków". Wilno, 1861. 6. Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Поезія. Т. 1. Т. 2. – К., 2001. 7. Taras Şevçenko. Kobzar (Şecmeler). Ukraynaca'Dan Türkçe'ye çeviren. Doç. Dr. Tudora Arnaud. – Ankara, 2009. 8. Чуб Д. Живий Шевченко. Біографічні та літературознавчі оповіді. – К., 1994.